

КК 2
МН 123

+

Сейдабулла
Туржанов
САЯХАТТЫ
СҮЙЕМИЗ

Ma КК2
П23

СЕЙДАБУЛЛА ПИРЖАНОВ

САЯХАТТЫ СҮЙЕМИЗ

*Орта хәм үлкен жастағы
мектеп балалары ушын*

НӨКИС
„КАРАҚАЛПАҚСТАН,
1988

КК 2
П. 23

Пиржанов С. Саяхатты сүйемиз: Қосықлар, ертек-поэмалар.— Нө
кис: Қарақалпақстан, 1988.—32б. сүүретли.

Шайыр Сейдабулла Пиржановтың „Саяхатты сүйемиз“ қосықлар топламы орта
хәм үлкен мектеп жасындағы балаларға арналған болып, шайыр тууылған жер тәбиятын
сүйиүге, дослықты ардақлауға хәм әдеп-иқирамлы болыуға шақырады. Сондай-ақ, қызық-
лы ертеклер дүньясына саяхатқа алып барады.

Рецензентлер:

Х. Сапаров,
Ә Сейтжанов,
Б. Қалымбетов.

Сейдабулла Пиржанов

ЛЮБЛЮ ПУТЕШЕСТВОВАТЬ

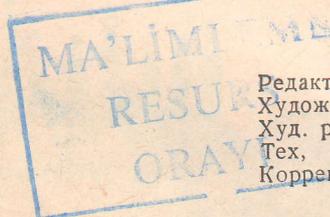
Стихи и поэмы

Для среднего и старшего школьного возраста

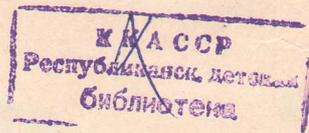
На каракалпакском языке

Издательство „Каракалпакстан“
Нукус—1988

20694

Редакторы К. Ерназаров
Художник К. Нажимов
Худ. редакторы К. Рейпназаров
Тех. редакторы З. Алламуратов.
Корректоры Г. Абдуллаева

ИБ 3145

Териүге берилген ўақты 24.03.1988-ж. Басыўға рухсат етилген ўақты 8.03.1988-ж.
РК 30135 Кағаз форматы 70x108 1/16 № 1 Көлеми 2,0 баспа табак. 2,80 шәртли баспа
табак, 3,34 есап баспа табак. Заказы 559 Тиражы 2000. Баҳасы 30 т.

„Қарақалпақстан“ баспасы, 742000. Нөкис қаласы, К, Маркс көшеси, 9

ҚКАССР Баспа, полиграфия хәм китап саўдасы ислери бойынша мәмлекетлик ко-
митетиниң „Правда“ газетасының 50 жыллығы атындағы Нөкис полиграфкомбинаты.
742000. Нөкис қаласы, К, Маркс көшеси, 9

П $\frac{4803270202-038}{357(04)-88}$ 55-88
ISBN5-8272-006-2

© „Қарақалпақстан“ баспасы, 1988.

СӘЛЕМ, МЕКТЕП

Жез коңырауың сыңғырлап
Шақырасаң билимге.
Рахмет айтып өсемиз,
Сенде көсем Ленинге,
Сәлем, мектеп!

Хәр күни саған ықласлы,
Кеуилли қәдем таслаймыз.
Кушағың ысық бизлерге,

Окыұды шадлы баслаймыз,
Сәлем, мектеп!

Жақсы оқыған баланы,
Сен де жақсы көресен.
Бахтымыз болып жарқырап,
Бәрхәма жасап келесен,
Сәлем, мектеп!

САЯХАТТЫ СҮЙЕМИЗ

Хәр күнимиз
Нур жайнайды—лаладай,
Кеуилимиз—
Кеңлик толы даладай.

Әлпешлейди
Ата менен анамыз,
Шады қоррам
Бәрхә кеуилханамыз.

Дем аламыз,
Оқып, ойнап күлемиз,
Шад заманда
Шадлы жасап келемиз.

Өнер билип,
Зор бахытқа ийемиз,
Өмир қызық...
Саяхатты сүйемиз.

ШАДЛЫК ТОЛЫ АРАМЫЗДА

Шадлық толы арамызда,
Ауыл менен қаламызда,
Сан мың алғыс айтамыз биз,
Уллы Ленин данамызға.

Мисли ақ кептердей ушқан,
Хатлар келер тумлы-тустан,
Жатырқамай сөйлесемиз,
Барлық миллет бир туұысқан.

Болсын мейли қайсы туста,
Украин, белорус па,

Олар соққан тракторды,
Айдаймыз биз жазы-қыста.

Пахтакеш дур өзбек ағам,
Йош әкелер бәрхә маған,
Хайран қалар хәтте дүнья,
Аппак гүриштен татса тағам.

Бирдей түн хәм күндизимиз,
Бәлент бахыт жұлдызымыз,
Қайсы тилде сөйлесек те,
Бир Ұатанның ул-қызымыз.

КӘДИРЛЕЙ БИЛ КИТАПТЫ

Ағам хәрип тереди,
Апам хәрип тереди,
Екеуиде жумыстан,
Билемен,
Шаршап келеди.

Қорғасыннан қуйылған,
Хәриплер көп жыйылған,
„Қәлиби“ бар өзінше,
Ретлестирип қойылған,
Шым-шытырық қарасаң.

Көрип ҳайран қаласан,
Көз илмейди қоллары,
Ҳайран қалып турасан.
Тез-тез буны қалайша,
Терген дейсең булайша,
Ой салады сондай бир,
Қарап турсаң тамаша...
Ҳәр бир сөзди териў бар,
Қәтесиз етип көриў бар,
Қайта-қайта тексерип,
Жақсылап басып бериў бар.
Сөзлерден гәплер басылар,
Китаплар болып ашылар,
Жеткериўге бизлерге,
Қанша адам асығар.
Қанша терлер ағылар,
Қолларға бояў жағылар,
Қәдирлемесең китапты,

Әттең, жаман жағы бар.
Олардың нағыз мийнетин,
Қәстерлеў десең—зийнетин,
Гей бала буған түсинбей,
Жыртып алар сүүретин.
Бүклеп-бүклеп шетлерин,
Жыртар ҳәтте бетлерин,
Жыртар сөйтип қабында,
“Надурыс, булай еткениң”...
Десең зордан уялар,
Китабында сыялар,
“Бүйткениң сениң уят ғой!”,
Десең гей бир балалар.
Өзин алып бир беткей,
Қашар сеннен бир шеткей,
Жөнсизлик пенен китаптан,
Жыртылып қалған бир беттей.

ҚЫСЫНЫУ

Омар китапханадан,
Китап алды жаңадан,
Ҳәр жеринен бир оқып.
Көп күн өтти арадан.
Және қайта үңилди,
(Өз-өзинен түңилди),
Оқый алмай жүритип,
Шақырып келди Өмирди.
Өмир қашшан оқыған,
Ҳайран қалды ол буған,
Айтып берди мазмунын,
Алған ядқа уғып-хәм.
Көрмеген оқып бир бетин,
Достының билди мақсетин,

Уялғанынан тер басты,
Омардың бет-әлпетин.
Қысынды сонда не деген,
„Оқыйман“ деген бәнеден,
Сырларын сөйтип паш етти,
Билдирмей ғана жүр екен.
Оқымай бир бет, бир бапты,
Әкелген екен китапты,
„Қызық па екен, Омар,—деп,
Китапханашы сорапты,
Қысынып тағы терлепти,
Соларға жуўап бермепти,
Соннан бери китапханашы,
Омарды қайтып көрмепти.

БОЛАМЫЗ ЖАЗДА ЛАГЕРЬДЕ

Ләззетли таза ҳаўасы,
Дем алыстың даўасы,
Уақыттың нағыз саўасы,
Боламыз жазда лагерьде.

Өнерге хәмме талабан,
Шертемиз горн, барабан,
Аўылдан хәм де қаладан,
Боламыз жазда лагерьде.

Қос жақпас хәргиз болмаймыз,
Келешекти ойлаймыз,
Дем аламыз ойнаймыз,
Боламыз жазда лагерьде.

Биргемиз татыў-дослықта,
Иргемиз-ўақты хошлықта,
Қушағы гүл жаслықта,
Боламыз жазда лагерьде.

ТЕҢИЗ СОНДАЙ ТАМАША

(Дүркиннен)

ТЕҢИЗДЕ

Мен теңизди көргенмен,
Еске түсер тамашам,

Толқынлары тербелген,
Қызықтырар қарасаң.

Балалар келип бул жерге,
Айдынға узақ қарайды,
Гейбиреуи өзлерин,
„Балықшы“ мыз деп санайды.

Бул ойлары олардың,
Баслар үлкен тийкарға,
Бос ўақтында ҳеш бири,
Жүрмейди ҳеш бийкарға.

Ата-анасы балықшы,
Сейнер айдар бурыннан,
Услайды олар балықты,
Көп-көп етип жылымнан.

Есен Бийсен, Жуматтай,
Балалар көп бул жерде,
Десер:—Еле ағамдай,
Балықшы болып бизлерде.

Теңизден балық аўлаймыз,
Қарасаң сондай тамаша.
Айдында сейнер айдаймыз,
Толқында гезип оңаша.

Куўанып портқа қайтамыз,
Жылымды молдан майлатып,
Бул кәсип бизге қойыпты,
Ҳәзирден соны ойлатып.

КӨРДИҢИЗ БЕ ТЕҢИЗДИ?

Көрдиңиз бе теңизди?
Қарап көриң картадан,
Қуўандырар ол сизди,
Көгис көрки жайнаған.

Толқынлар толқып барады.
Биринен бири қалыспай,
Толқын деген көп болса,
Туралмас екен жарыспай.

Қарап турсам толқынға.
Көз алмай базда алыстан,
Балаларды еслеймен,
Жуўырысыўға жарысқан...

Толқый берің толқынлар,
Мен сизлерден озарман,
Жарыссам бийкар жарыспай,
Бәлентке қол созарман.

АБАТ ҲӘМ БАЛАЛАР

Абат теңизге,
Қармақ таслады,
Балалар оған,
Қарай баслады.

Қармағың қашан,
Қыймылдар екен?
Көп ўак болды ғой,
Елеге шекем.

Қыймылдар емес,—
Деп еди Кенес,
Үндеме қаслан,
Дедим ғой бастан.

Үндемес егер,
Балықлар билер,—

Деп еди Абат,
Жән-жаққа қарап.

—Бизлерди көре қал,
Қармағыңды ал,
Ҳәммеиз баслаймыз,
Қармақ таслаймыз.—

Деп еди Назар,
Косылды Базар,
Ҳәммеси тым-тырыс,
Отырар тыныш...

Балалар теңизге,
Қармақ таслады,
Ҳәммеси қалқыға,
Қарай баслады.

ТЕҢИЗ ДЕГЕН ТЕЛЕГЕЙ

Теңиз деген телегей,
Турыў қыйын теңемей,
Нар толқынлар зуўылдар,
Шайқатылған кемедей.

Теңиз деген телегей,
Ағам ерте жөнегей,

Келгенинде тек кеште,
„Даўыл болды“ демегей.

Теңиз деген телегей,
Балықлар көп, бирегей,
Жылым молдан майланып,
Шадлықларға бөлегей.

ТАҰ ЕТЕГИНДЕ

Таў, таў жоталы,
Төбеси дым жоқары,
Етегинде жайласқан,
Шаруалардың отары.

Қозы-ылақты бағамыз,
Қоңыраулар тағамыз,
Жазда көмек көрсетип,
„Гүлхан“ лар да жағамыз.

Қыял келип базы ўак,
Ойлаймызда азырақ,

Қорқамыз гейде жартастан,
Қулайма деп жазылап.

Тыным таппай қозы-ылақ,
Бийикке минер базы ўак,
Олардан да қорқамыз,
Қулайма деп жазылап.

Қуламайды бирақта,
Шапшыйды дым узаққа,
Әкелгендей бизлер тап,
„Секириў“ ге сынаққа.

ЖАРТАС

Қалың шөптиң арасы,
Көринбейди қарасы,
Сағал бірден улыды,
Услайық деп „уры“ ны.
Ийтлер үрди әүпилдеп,
Сағал етти дәрхал еп,
Бир түбирдің астында,
Қапталында тастында,
Бир үңгирге тығылды,
Ийтлер арман жуўырды.
Бірден „қайта жоғалды!“,
Табалмады сағалды.
Шығып әбден ар-сары,
Ийтлер жүдә шаршады.
Үйлерине тарқасты,
Паналап алып жар тасты,
Сағал тағы улыды,
Услайық деп „уры“ ны.
Ийтлер тағы шабысты,
Және ҳайран қалысты.
Ҳеш дерек жоқ сағалдан,

Көрген-билген ҳеш бир жан,
Гезлеспес дым арада,
Көк шөпликте, далада...
Тың-тыңласа сес-семир,
Салпаң қулақ нешше бир.
Ҳайран болып тағы да,
Қайтты келген жағына.
Сағал тағы улыды,
Услайық деп „уры“ ны.
Ийтлер тағы ағылды,
„Из кесийге“ жабылды.
Жүр шөпти „басқы“ лап,
Кетти бірден тас қулап.
Еситийде дым әбес,
Шықты иштен ашшы сес.
Тың-тынласып қараса,
Сары жүнли аласа,
Көрди өлген сағалды,
Салған талай „зобал“ ды.
„Журтқа еткен қыянат,
Таппас екен диянат“...

АҒАЛАР

Саўлаты күндей қулпырып,
Гүл жамылар айналам,
Ильич жаққан нур күлип,
Заманым шадлы жайнаған.
Сиз баслаўшы—ағалар,
Биз жеткиншек балалар.

Үйретип бизге билимди,
Устаздың жүзи жайнайды,
Қулпырт деп гөззал елимди,
Бойларда жигер қайнайды,
Қосмосты қыял аралар,
Биз—жеткиншек балалар.

Сизлерден көп ис үйренип,
Қол қанат болып өсемиз,
Заманым нұрлы гүлленип,
Қуўантамыз нешшемиз,
Гүл-гүл дөнген саўлаты,
Биз Октябрь әўлады.

Нур жайнайды келешек,
Бизлер де солай жайнаймыз,
Биримиз бизиң саз шертсек,
Биримиз сазға ойнаймыз,
Толып атыр жаңалық,
Гүл жайнайды балалық.

Усылайынша шынығып,
Үйренемиз өнерди,
Алғыс болсын сизлерге,

Берген бизге жигерди,
Сиз—баслаушы ағалар,
Биз—жеткиншек балалар.

* *
*

Еттиңиз мийнет еринбей,
Бәхәр, жаз хәм қыста да,
Гүз келиуден көринбей,
Түсликте қуслар ушса да.

Мийнеттен табыс өнеди,
Қалайша тыным табамыз,
Атызда жүрер себеби,
Ағамыз бенен апамыз.

Оқыўға кетсек биз ерте,
Кеттиңиз сизлер атызға,
Теңелсин деп қырманлар,
Аспанда бийик жұлдызға.

Көмекке бардық жыйналып,
Қуўанды ата-аналар,
Граммлардан қуралып,
Бәлент-бәлент тонналар.

* *
*

Қуўаныш толы жүзлерде,
Кеўилдиң мине толғаны,
Болсақ деймиз бизлерде,
Келешектиң дийханы.

Өсемиз биз тәрбияңда,
Сизлер бизиң кеңесшимиз,
Қолымыздың бос уақтыңда,
Бәрхә сизге көмекшимиз.

Оқыўшылар бригадасын,
Мектеплерде дүздик бизде,
Ғаўашаны тәрбиялап,
„Ақ таў“ жасап көрдик гүзде.

Үкемизди жубатамыз,
Үкемизди ойнатамыз,
Сизден көрип, сизден билип,
Үйдиң ишин жайнатамыз.

ОҚЫҰШЫНЫҢ ҚОСЫҒЫ

Мектеп, мектеп...
Алтын сырлы босаған,
Бар қыялым
Сениң менен жасаған.
Сыңғырлаған
Қонрауыңның дауысы,
Қандай да бир
Шад намаға усаған.

Дәслең сен үйреттиң
Хәрип таныўды,
Сан илимнің сырларынан
Сырларына қаныўды,

Кишилерге
Өрнек болып бәрқулла,
Үлкенлерден
Бәрхә үлги алыўды.

Не тапсырсан
Орынлауға берикпен,
Сениң менен
Өнерге де шерикпен.
Сеннен алған
Тунғыш илим интасын,
Өмириме
Ләззет етип бериппен.

МЕКТЕП ЗАЛЫНДА

1

Бизиң мектеп
Залында,
Хәр бир байрам
Алдыңда.
Ашылады көргизбе,
Көп ой салар
Ол сизге.

Түрли сүүрет
Көз тартар,
Көринислер қуўантар.
Бир сүүрет бар,
„Ауылда“,
Көрген қалар
Қайылға.

Биреу салған
„Гүлхан“ ды,
Биреу салған
Гүл, таңды.
Биреу салған
Тоғайды,
Сондай сулыу,
Шырайлы.
Биреу салған
„Машина“,
Бир гүжимнің
Қасына.
Биреу салған
Көллерди,
Жәзийра хәм шөллерди.
Айтсаң көп аў

Мысалды,
Биреу салған.
Гүзарды.
Биреу салған
Кептерди,
Көп күнделик дәптерди.
Жарқырайды
„Куяш-нур“,
Сап тартысар
Поезд бир,
Тынышлықтың сүрени,
Жайнап турар
„МИРУ—МИР!“.
Сүүретлер тур
Сан түрли,
Шадландырар хәр кимди.

2

Биреу салған
„Пәтпелек“,
Биреу,
„Хәккә—хәккелек“.
Биреу салған
Жалкаўды,
Биреу салған,
Анкаўды,
Биреу салған
„Айыу“ ды,
Ал биреу ше?!
„Байыулы“.
Биреу салған
„Маймыл“ ды,

Биреу,
Досты Ғайбылды.
Биреу салған,
Артекти,
Биреу,
Өжет тентекти...
Талай.
Қызық көрерсең,
Болсаң бунда,
Егер сен.
Бизиң мектеп,
Залында,
Хәр бир байрам,
Алдында.

ЫҚЛАС

Көйлеклери апамның,
Сондай сулыу безелген,
Тигиўшилиқ кәсибин,
Унатаман эзелден.

Кийгениңде жарасып,
Түрли нағыс көз тартар,
„Ким тикти?“ деп сорасып,
Көрген адам қумартар,

Айтар апам тартынбай,
Бир тигиўши тиккенин,

„Қызым болса соныңдай,“—
Дер,—әрманым жоқ мениң.“

Соннан бери бул кәсип,
Қызықтырар мени де,
Ағза болдым қатнасып,
Сол кружок түрине.

Көптен бери бул өнер,
Сондай жақын жолдасым,
Қурдасым көп дым шебер,
Арттырған гил ықласын.

* * *

Гүллер ектим атызға,
Қарасаң көз тартады,

Гүл өсирген адамға,
Ел ықласы артады.

ТЕЗ-ТЕЗ АЙТАЙЫҚ

Ертерек
Ек терек,
Көк терек,

Көп терек,
Көп керек,
Шок терек.

* *
* *
* *

Бизің аўылдың таллары көп,
Жап-жасыл бағлары көп,
Үлгили оқытуғын баллары көп,

Шым-шытырық жоллары көп,
Сүриў-сүриў маллары көп,
Көп-көп, көп-көп, көп-көп.

ЖУМБАҚ ҚОСЫҚЛАР

Сулыў бағлы көп шатыр,
Көз тартады алыстан,
Балалар оған жыйналып,
Бир бири менен танысқан.
Өтеди ўақыт билинбей,
Өзиннің мысал үйиндей,
Табасаң ойлансаң егер,
Ол қандай жер?
Ол...

Жазда қайда болса да.
Дем алады жазда тек,
Бул не?

Суўлар ағып жапларда,
Қуслар келер бул жақларға,
Сулыў сән өнер бағларға,
Жасылға дөнер аўыл хәм шәхәр,
Бул қай мәўсим?...

Бунда да ўақыт қызықлы,
Хәр бир күн шадлы өтеди,
Келиң деп маған балалар,
Сентябрьди күтеди.
Умытпас оны хеш бала,

Сайраған сести жағады,
Гә ушып қанат қағады,
Тынлаған ләззет табады,
Мәканы қалың терек, гүл,
Бул қандай қус?...

УСТАЗ ҲАҚҚЫНДА ҚОСЫҚ

(Устазларыма бағышлайман)

1

Өмир тәшўиши бар,
Сонша санамда,
Хәркүн хәр нәрсеге,
Талпынар ойым.
Солайда,
Машқы еткен кеўилханамды,
Устазсыз тәриплеў,
Мен ушын қыйын.
Онда бала едик,
Албырт балалық,
Қанша жолдас еди,
Соншелли ойын,
Гейде ислейғойсам,
Азлап шалалық,
Устаз билмегей деп,
Ғыр болған мыйым.
О, қанша қызықлы еди,
Сол ўақлар,
Мектепке барғанша,
Асығар едик.

Қаплары гөнерген,
Сарғыш кітаптар,
Сизлер деп уйқыны,
Қашырап едик.
Бар кітаптың,
Бәрін салып папкаға,
Гейде көтере алмай,
Жүргенде мойын,
Бизлер менен,
Талай өткел атлады,
„Көп оқын“ деп айтқан,
Устазлық ойын.
Өмир үйретиўши,
Заңлы жасасаң,
Билгенимнен—
Билмегеним, көбирек
Бүгин—
Мен дүньяны билгенге усасам,
Дүнья меннен,
Алыслайды көбирек.

Жыллар өтип атыр,
Ойларға талып,
Сиз айтканның бәри,
Жаңарар ойда.
„Көп оқыдым ба“ деймен,
Өз өзим налып,
Жүрген жолаушыдай,
Кайлардан кайға.
„Бир хәрип үйреткен,
адамға қырық жыл“,
Хызмет етсең олда,
жетпесин болар,

Усы болмас па екен,
десендағы бул,
Шынлық шамасынан,
Өтпесин болар.
Демек, сол сыяқлы:
Сиз ҳаққында сөз,
Өзин өмир менен,
Санайды жупкер.
Сонша ол әжәйып—
Сонындай әзийиз,
Хәм сонындай уллы,
Ұазыйпа жүклер.

Устазлар куғанар,
Шәкиртлериниң,
Бүгингисин көрип,
Келешегине.
Шәкиртлер куғанар,
Устазларының,
Бәлент мәртебеге,
Бөленгенине.
Бул уллы куғаныш,
Хешуақ хеш қашан,
Устаз хәм шәкиртте,
Сезилмес тегин,

Мыңсан кеуиллерди,
Шадлықлар бийлеп,
Сизлерди алғыслап,
Гүл берер хәр күн...
Әрман көп, әрманлар—
Мақсетке жеткей,
Сизлер жүрген жерде,
Иззет гүллесин,
Өмир жайнай берсин,
Устаз шәкирттей,
Дүнья хеш уақытта,
Урыс көрмесин.

ӘРМАН

Космосқа биз пәрүаз етемиз,
Уллы ислер күтер келешек,
Ай, шолпанға барып жетемиз,
Жулдызларға қонып қалесек.

Ушамыз биз корабльерде,
Балалықтан ислеп макетин,
Космонавтлар, тилек сизлерге—
Бизлерди де бирге әкетин.

ҮЛКЕЙСЕМ

Мийнет пенен гүлленер,
Қанша-қанша далалар,
Мийнет пенен гүл дөнер,
Пайтах-пайтах қалалар.

Ағам маған үйретар,
Исте алда болыұды,
Қыялларым ержетер,
Әрманларға толыұлы.

Мийнет пенен ата-анам,
Хұрметке көп бөленер,
Мийнет пенен бул жәхән,
Сән-саулатқа кенелер.

Үлкейсем менде сондай тап,
Талай бахыт табарман,
Үмитин елдің ардақлап,
Бәлентке қанат қағарман.

АҰЫЛ БАҒЫ

Ауыл бағы жәп-жасыл,
Гүзде берер мол хасыл,
Малынып тур шақасы,
Сондай шийрин алмасы.

Шийрин әнжир, әнары,
Ууылжыған сап-сары,
Жыйналысып ғаррылар,
Түрли гүрриң айтылар.

Жыйналысар балалар,
Бәри бағды аралар,
Себетлери қолында,
Жүрер оңлы солында.

Бағды келе еткенин,
Қайсысын қашан еткенин,
Қалай жемис питкенин,
Қәйтип қалай күткенин.

Ашып „кеуил сарай“ын,

Айтар сөздің талайын,
Ғаррылардың кеули тоқ,
Сөзлерінде гирбиң жок.

—Бағдай болып қулпырын,
Елди сәнге толтырын...
Айтар сөзи анықтан,
Алғыс алың халықтан.

Мақулласып балалар,
Сулыу бағды аралар.

БӘХӘРДЕ

Үкем ойнап жүр еди,
Тыныш еди дөгерек,
Бала қайдан биледи,
Қуйды жауын себелеп.

Үсти сел-сел қарасам,
Жууырып келди даладан,
Хәтте қорқып жылаған,
Көкте гүлдирмамадан.

Көрген хайран қалады,
Солығын тур басалмай,
„Аспан пөстек сабады,
Қалдым, — дейди — қашалмай.“

Үкем устап жүрегін, —
Деди келип қасыма;

„Мәстан кемпир шелегин,
Төгип алды басыма!

Алыс мәстан мамаға,
Ким апарған қамысты,
Түсинбедим әжаға,
Аспанда от алысты“.

Айттым оған бултлардың,
Жерге жауын сепкенин,
Тартысканнан зарядтың,
Ушкынның жылт еткенин...

Иним ықлас қойғаннан,
Мақуллап бас ийзеди,
Жер емес тек қыялы,
Көктидағы гезеди.

ЖҮЗИМ

Бағымда өсер түрлі гүл,
Өседі тағы жүзим де,
Рәхәт берер нешше бир,
Хәр жылдың жаз, гүзінде.

Көтере алмай шақасын,
Солқымларға малынар,

Жоқтай хеш бир бақасы,
Дийдимнен дәл табылар.

Болған маған сыр тәнхә,
Бағманшылық әдептен,
Сонын ушын ол бәрхә,
Кеуилимди шад еткен.

КӨЗ ЖИБЕРСЕМ БИЙИККЕ

Тау шокқысы, бийикте,
Төбесин қар қаплаған,
Мәкан шығар кийикке,
Хеш бир тыным таппаған.

Қуралайын кийиктиң,
Хәуес етип тураман,
Қуслар ушар дүрликкен,
Қарап хайран қаламан.

Аласар ма, буркит пе,
Көп ойландым мынаған,
Қашпас меннен үркіп те,
Көз айырмас даладан.

Бақлағансып тум-тусты,
Бәри төмен қараған,
Себеп барлық ырысқы,
Ана-жерден тараған.

ДӘРҮЯБАЙ АҒА БАЛЫҚШЫ

Айтайын мен анығын,
„Дауыт көл“дің балығын,
Дәрүябай аға балықшы,
Сүүретинен таныдым.

Зуұлатып матор қайықты,
Талайға өзін танытты,
Өйткени ол жылымнан,
Тонналап алар балықты.

Исине ырза улының,
Бос ұақтында қолының,

Алпысбай деген баласы,
Карасады жылымын.

Кишкене еле Рустем,
Сөйлесе хәмме күлискен,
Алдына шығып „аға“лап,
Қуұанышын бөлискен.

Қызығар балық „кәни“не,
Ағасының кәрине,
Боламыз дейди балықшы,
Балаларының бәри де.

ҰАТАН ҚОРҒАР ӘЖАҒАМ

Ұатан қорғар әжағам,
Мен кишкене баламан,
Хат жазады ол маған,
Еле солдат боламан.

Пүтин болсын деп мудар,
Инсанлардың бахты усы,
Ұатан қорғар әжағам,
Шад өмирдің сақшысы.

Қуяш күлип караған,
Мен сонындай баламан,
Ұатан қорғар әжағам,
Болсын деп ел абадан.

Ҳақ нийетли хәр адам,
Тынышлықты қоллайды,
Себеп мениң әжағам,
Бәрхә оны қорғайды.

ЕСЛЕҰ

Биздағы бала болдық,
Ауылдың аясында,
Сонша дос, жора болдық,
Аунаған гиясында.

Биримиз „айға шапшып“,
Биримиз қыңыр болдық,
Биримиз „жұлдыз қақшып“,
Өжет хәм шымыр болдық.

Ауылым, еслеп турман,
Өткен сол аралықты,
Үйилген тау-тау хырман,
Үйлерди, жаналықты.

Кеулим таппас қарар,
Көрмесем еле берин,
Жолыңнан жүрип барар,
Кишкене үкелерим.

ТОЛЫП ЕЛЕ КҮШИМЕ

Үлги ауыл-аймаққа,
Дийхан болғым келеди,
Дегим келмес бирақ та;
Қыйқаң болғым келеди.

Ұатаныма бәрхәма,
Саулат болғым келеди,

Барлық исте халқыма,
Гайрат болғым келеди.

Толып еле күшиме,
Өрнек болғым келеди,
Бәри бунын өзиме,
Байланыслы себеби.

КЕҢ ЖАЙЫЛҒАН ТУРҚЫ БАР

Узақтан көз тартады,
Кең жайылған турқы бар,
Көп дәуірди айтады,
Қыста дауыл жулқылар.

Шақаларын тербетип,
Жазада самал еседі,
Палапанлар ержегіп,
Жуғырласып өседі.

Каникулда саялап,
Оқып түрли китапты,
Дем аламан паналап,
Аясында қымбатлы.

Есигимнің алдында,
Гүжим тур, көп жасаған,
Шөгирмели бурында,
Бабамларға усаған.

ӨПЕПЕК

Өп-өп-өпепек,
Мениң атым Өтебек,
Мақтап жүрмиз ойлама,
Жасырынсам екен деп.
Өп-өп-өпепек,
Мениң атым Өтебек.

Өрден-ыққа шабамыз,
Жасырынсаң табамыз,
Терекликти излеймиз,
Услап алсақ бағамыз.
Өп-өп-өпепек,
Мениң атым Өтебек.

Жууап берши мынаған,
Пәриңди ким бояған?
Таяғы саған усайды,

ГАИ де ислейди эжағам.
Өп-өп-өпепек,
Мениң атым Өтебек.

Тақат етип тынбайсаң,
Не себептен бундайсаң,
Екшеп мэгар басыңды,
Тумсығынды шаңлайсаң.
Өп-өп-өпепек,
Мениң атым Өтебек.

Жууап берши мынаған,
Айып болмас сораған,
Кесиспеде жол белги,
Неге саған усаған.
Өп-өп-өпепек,
Мениң атым Өтебек.

ПОШША ТОРҒАЙ

Бир жерде шыдап турмайсаң,
Аспанда не деп шырлайсаң,
Айт-шы сен, не деп жырлайсаң?!
Пошша торғай, пошша торғай.

Кишкене ғана турқың бар,
Билмедим, неге ырқың бар,
Үйирсек минез кулқың бар,
Пошша торғай, пошша торғай.

„Саз“ дың түрли-түрин шертип,
Изине көп куслар ертип,
Сен сазенде болдың қәйтип?!
Пошша торғай, пошша торғай.

Тыңлағанға келип уғрас,
Бәри есте қалып турмас,
„Намаң“ бирақ жалықтырмас,
Пошша торғай, пошша торғай.

Билмеген бир де наманы,
Көргенсең талай баланы,
Аңсайсаң шөл хәм даланы,
Пошша торғай, пошша торғай.

Билесең бе? Айтарымды,
„Нама“ тыңлап қайтарымды,
Бир уақтағы айдарымды,
Сенде көрдим пошша торғай.

ҒАРҒА, ҒАРҒА, ҒАРҒАЛАР

Ғарға, ғарға, ғақылда,
Беррегирек жақынла,
„Жүз жасауың“ ақылға,
Уғраспекен ғарғалар.

Қыста кийим киймейсең,
Жазда ыссыға куймейсең,
Ғақылдасып не дейсең?!
Ғарға, ғарға, ғарғалар.

Сәл нәрсеге алақлап,
Кетекөрме жырақлап,

Тереклерге қонақлап,
Ғарға, ғарға, ғарғалар.

Билмеймен, не сезесиз,
Көп жерлерди гезесиз,
Бәхәрде көп боп өсесиз,
Ғарға, ғарға, ғарғалар.

Бир бириңди мақуллап,
Не десесиз ғақылдап,
Тыңла айтсақ „ақыл гәп“,
Ғарға, ғарға, ғарғалар.

Жөнсиз ғақлап шыңғырма,
Шақаларды сындырма,
Бүркітлерди қондырма,
Ғарға, ғарға, ғарғалар.

Гөзлер халық пайдасын,
Иним жақсы ойнасын,
Үкем тыныш уйқласын,
Ғарға, ғарға, ғарғалар.

БҮРКИТ

Ушып келди бир бүркіт,
Үйимиздің алдына,
Үкем оннан дым қорқып,
Келди үйге қаулыға.

— „Бир қус келди әжаға,
Кетежақ үйди көтерип,
Қанатын қақты ол жаңа“ —
Деди, тез-тез жөтеліп.

Әйнектен әсте қарасам,
Отыр бүркіт таранып,

Турбаты нәхән орасан,
Жән—жағына қаранып.

Бүркіт ғой! Дедим ақырын,
Иним бирден куұанды,
Жыйнағансып ақылын,
Көргендей тап қоянды...

Шығайық деди далаға,
Бүркітті ушлап хәс турып,
Қутылайық әжаға,
Зоопаркке тапсырып.

* * *

„Хайұанлар бағы“на,
Бардық бир күн қыдырып,
Сорады иним тағы да,
Ойлардан ой туұылып.
— Анаұ неў-ўе?
— Ол тышқан.
— Анаұ неў-ўе,
— Арыслан.
— Кушли хайұан ол неткен?
— Қолға оны үйреткен.
Анаұ неў-ўе?
— Жолбарыс.
— Сонда қалай әкелген,

Тоғайлардан туұ-ў алыс?
— Қолға оны үйреткен,
Деп көрсеттим сүүреттен.
Көрип сулыұ гөжекти,
Иним күлип „хәз“ етти,
— „Бизде үйде бағайық“,
Деп оны көп сөз етти...
„Хайұанатлар бағын“ да,
Хәзир де көп тамаша,
Барар иним оған тек,
Бизлерсиз ақ,
Онаша.

ТУҰАЛАҚ

Туұ туұ, туұалақ,
Үркіткен ким куұалап?
Қаңбақ па екен үркіткен,
Адым жерде жумалап.

Туұ туұ, туұалақ,
Далалықты аралап,
Мақлук көрсең қашасан,
Бир беткейлеп қыялап.

Туұ туұ туұалақ,
Жер глобус—думалақ,

Өз-өзинди шаршатып,
Қалагөрме тубалап.

Туұ туұ, туұлақ,
Айтасаң ба, сорасақ,
Мәканың таұ, тоғай ма?
Сени өсирген аялап.

Туұ туұ туұалақ,
Сондай сулыұ гүл алап,
Усылай жүрип қалайша,
Көбейесең балалап?!

ПАЛАПАН

Кип-кишкене палапан,
Арман-берман жүреди,
Ушыўға ол талабан,
Қанатында кереди.

Қапталында анасы,
Алыслап хеш кетпейди,
Базда екеўғанасы,
Бир нәрсени шөплейди.

Кәуип-кәгер дәнсе егер,
Таяр болар қашыўға,
Ана байғус билсе егер,
Шыдамастан ашыўға.

Палапанға айтқансып,
Шыр-шыр қанат қағады,
Бир нәрсени жойтқансып,
Шыдамайды тақаты.

Бирак буннан хабарсыз,
Секеңлейди палапан,

Ана кеўли қарарсыз,
Жән-жағына қараған.

Ойлап қалдым: Ананың,
Кеўили екен балада,
Бирақтағы баланың,..
Ойлантар усыкәрада.

Биразлар билер кешигип,
Ал биз ҳәзир шешейик,
Ана қәдирин түсинип,
Әдепли болып өсейик.

КӨГЕРШИН

Көп ўақ болды көрмедим,
Кайда кеттиң билмедим,
Көгис түсли гүлмедин,
Көк көгершин, көгершин.

Көгис кийим кийгендей,
Кең даланы сүйгендей,
Қарар едим ийбенбей,
Көк көгершин, көгершин.

Бермегенсоң зиянды,
Сағынғандай гиямды,
Аңсайман кеп уянды,
Көк көгершин, көгершин.

Сырлас шыңлар төбеси,
Сырлас жыллар белеси,
Балалықтың елеси,
Көк көгершин, көгершин.

ҚОРҚАДЫ ЕКЕН

Ойыншық, — деп дүканда,
Үкем шатақ шығарды,
— Неге әкелдим, — деп бунда,
Апам турды қәхәрли.

Әперип еди биреўин,
Тапты бир, тағы себепти,
Әперип еди екеўин,
Өксиўин және үдетти.

Адамларда қарасты,
— Шығарма, — деп шатақты,
Шақырайық врачты,
Десип зорға тоқтатты.

Билмес едик қылығын,
Ғәмме қалды буған таң,
Аңласақ буның анығын,
Қорқады екен уколдан.

ИЙНЕЛИК

Әл ҳаўаны шарықлап,
Ушып жүрди ийнелик,
Оны көрип ойланып,
Иним турды сөйленип.

— Анаған қара, әжаға,
Дым әжайып ийнелик,
Самолеттың ушыўын,
Қалайша алған үйренип?!

Айтар маған көп сораў,
Ғәр күни ол солайша,
Ийнеликтей қоў анаў,
Ушыўға болар қалайша.

Десе иним, күлемен,
Сораўына қызығып,
Иренжир соны билемен,
Көтере алмай сени ол,
Қалады десем, „бузылып“.

ҒАЗЛАРЫМ БАР

Бир иреңлес келген бәри,
Мамық сондай сулыў пәри,

Ғәуиз бойлап суўда сүңгип,
Өрден-ыққа жүзер „кәри“.

Гейде жүрер балпаң-балпан,
Хеш нәрсеге болмай жалтан,
Изинде көп палапаны,
Жүрмейди ол хәргиз „салтаң“.

Үйреншикли жастан кәсип,
„Гәллим“ деймен дәннин шашып,
Баска биреу айтса оны,
Ғаңкылдасар кейин қашып.

ҚУМЫРЫ

Хә кумыры, кумыры,
Мөмин қуссаң оғыры,
Десе солай досларым,
Айтқанлары тууыры.

Хә кумыры, кумыры,
Сұлыу қуссаң оғыры,
Сени көрсе жубанар,
Бизиң үйдиң „қыңыры“.

ТЫРНАЛАР

Тыррыұласқан тырналар,
Сизлерден көз үзбедим,
Сап тартып бир қозғалар,
Әжәйып-ау дизбегин.

Асып өтип келесиз,
Талай ел хәм дүзлерди.

Бул дизбегин тынымсыз,
Жалықтырмас сизлерди,

...Тыррыұласып тағы да,
Талай жерден өтесиз,
Бизде көп сай, жылғалар,
Қалай қыйып кетесиз?.

СУҰЫН

Сууын, сууын, сыйырдан
Айырмаң жоқ қарасам,
Кен далада жууырған,
Турқың ысық орасан.

Дым мулайым көркиң бар,
Үркітпейин жақынла,
Илингендей көп таллар,
Ирсек—тирсек шақына.

Тоғайларды гезесен,
Арман-берман шапқылап,
Не нәрсени сезесен,
Сенде сонша сақ қулак.

Үйирсексен аұлаққа,
Тоғайлыққа далаға,
Қаша берме узакқа,
Қоспаймыз биз шанаға.

ТҮЙЕ

Айтыу абзал түйени,
Жантак, шөпти сүйеди,
Шыдамлы келер шөллерге,
Қумдадағы жүреді.

Көшкен талай кәрұанлар,
Көз алдыңда турады.

Не шөллерден аспады,
Сондадағы саспады,
Қайыл болып мийнетке,
Ауырлықтан қашпады.

Деймен оған:—жарайсаң,
Өзинди мәрт санайсаң,
Жүкті жолда қалдырмай,
Адамларға унайсаң.

Инсан ушын мудары,
Қыйынлыққа шыдады...

Не еллерге барғансаң,
Бийик хәм де „палұан“саң,
Сөйте тура қалайша,
„Жыл“ға илинбей қалғансаң?.

ҚУҰАНЫШ

Ағам мениң сазенде,
Түрли нама шертеди
Хәуес артып ол менде,
Сонша талұас етеди.

„Ала мойнақ“ дуұтарды,
Гүмбирлетип жаңлатып,
Түрли қосық айтады,
Ұйыстырып тыңлатып.

Үйдің иши тамаша,
Әжағамда хош қауаз,
Арасында оңаша,
Шертким келип мен де саз.

Дуўтарын алып илиўли,
Әсте ақырын шертерем,
Көп наманы билиўди,
Сонша ықлас етерем.

Бармағым бирақ келиспей,
Қыйнап жүр еди қашаннан,
Билген соң буны бир дуўтар,
Әперди ағам дүканнан.

—Меңгерсен буны егерде,
Болады—деди жолларың...
Соннан соң бул өнерге,
Үйренисти қолларым.

Бир күни шертип отырем,
Келди ағам тосыннан,
—Бир жақтан келмес бул өнер,
Шығады мине усыннан...

Деп қағып мениң арқамнан;
—Бил балам—деди,—жасқанбай!
Қуўандым дейсең сонда мен.
Бир жаңалық ашқандай.

ӨНЕРЛЕР КӨП

Хәр кимге хәр ис унаған,
Ойланарман мынаған;
Кай ұақ көрсең Муратты,
Қолына шөккиш услаған.
Болып оны сынаған,
—Мынаўың не қураған?—
Деп сорасам егер мен,
Дер, самолет соғаман.

Толғанарман мынаған,
Хәр кимге хәр ис унаған:
Бахыт болса сымларды,
Бир бирине ораған.
Болып оны сынаған
Қыялын дәрхәл бураман,
„Унайды десем кай өнер?“,

Дер,—телефон соғаман.

Хәр кимге хәр ис унаған,
Таңланарман мынаған:
Батыр болса тахтайдан,
Көп нәрселер оңлаған.
Оны да болып сынаған,
Қасына келип тураман,
Түсинип олда былай дер,
Ағаштан затлар соғаман...

Ойланып егер қарасаң,
Кәсиплер көп орасан,
Өнерли жақсы болғаның,
Халқыңа тек те унасаң.

ЖАҒАДА

О, каналлар баяғы,
Атызларға қуяды,
Гейде көп суў липилдеп,
Зорға, зорға сыяды.

Қанып ишип егинлер,
Гүлленеди сонша жер,
Суўдың үстінде бық-жық,
Тыным таппас мешинлер.

Баллар көрип алақлар,
Шомп-шомп егер шабақлар,
Еске түсер бир гезги,
Биз ойнаған „қалақ“лар.

Айдында „нур—ағыс“ы,
Толқынлардың жарысы,
Тасқынлайды суў ақса,
Туўған жердин табысы.

АЛҒЫС

Қар жамылған әтирап,
Дауыл борар ысқырып,
Узақта бир қой маңырап,
Қояды гейде пысқырып.

Уяң „мэ-э-э“ дегени,
Еситилер азырақ,
„Мәгәр болса „Қара қой“,
қалған шығар қозылап.

Айтаман аў дауысы,
Нағыз бизиң қара қой,
Таслап кеткен өриске,
Бегим де дым шала ғой.

Исенип жұмыс тапсырсаң,
Ол баланың кеткени,
Төлеген қойды қалдырып,
Қаяққа ойнап кеткени!!!

2—559

17

Дегендей ойлар Әметке,
Хеш тынышлық бермеді,
Түрлі ойға берилип,
Бойында ашыу кернеді.

Қарап еді бір мәхәл,
Көзі шалды „қара“ны,
Әне—мине дегенше,
Жақынлатқан араны...

Қәхәрлі аяз Бегимді,
Тондырыпты азғана.
Ал, қозылар жып—жыллы,
Қуыстырылды тезғана.

Төллегенде қара қой,
Қар да әбден борапты,
Тонып қалар қозым деп,
Қә терлеп Бегим орапты.

Әмет көзден өткерді,
Қозыларды бірме—бір,
„Аязлап қалған шығарсан,
Жүр Бегимжан үйге кир,—

Деди де шопан түсинді,
Ис еткенін халық ушын,
Зәбердес бала Бегимге,
Арнады жүрек алғысын.

ҮКЕМ САЛАР СҮҮРЕТТИ

„Маймыл“ ойын баслаған,
„Пышық“ болып дос оған,
Тәрбияны үйретті,
Үкем салар сүүретти.

Сүйенгеннен орасан,
„Булар не“ деп сорасам,
Атларын да айта алар,
Үкем жууап қайтарар.

„Маймыл„ қайсы, кәнекей,?—

Десем айтар—„әнекей“,
Мыррыұдан баслар „қосығын,,
Қайсы десем пышығын.

Жууырып кетти далаға,
Қызығы усы кәрада,
Үкем келмей кешикти,
Қарасам ашып есиқти.

Көріп қалдым қызықты,
Жүр екен излеп пышықты.

ҚОЗЫМА

Кеше ғана туұылып,
Манырап едің қозым-аў,
Бүгін міне секиріп,
Ойнағаның қызық-аў.

Суп—сулыұсаң қамары,
Сен егіздің сыңары,

Жылт—жылт еткен жүніне,
Тарқайды көздің қумары.

Үйірсексең маған сен,
Тынымсыз ғана ересен,
Анандай болып ержетіп,
Қой боласаң еле сен.

ҚАР ЖАҰДЫ

Көптен күттік асығып,
Қарда ойын ойнаўды,
Әл-аспаннан шашылып,
Аппак—аппак қар жаўды.

Аспан жерге ынтығып,
„Ақ мамығын“ сепкендей,
Балаларға қызығып,
Бар ықласын төккендей.

Қыр дөгереқ балалар,
Гүллер киби жайнайды,

Сондай қызық, шаналар,
Аппак қарда зырлайды.

Шадлығымыз кеўілге,
Хасла-хасла сыймайды,
Көптен күттік себеби,
Аппак қарда ойнаўды.

Аппак қардан уғамыз,
Елеслетіп „ақ таў“ды,
Аяз ата соғамыз,
Бизлерди ол „мақтайды“.

МАҚТАН ЫЎДЫҢ КЕСИРИ

Кишкене Мақсет,
Сабақтан дәслеп,
„Неше алдың“ десек
Айтты ол „бес“ деп.

Дослары мақтады,
Көп айтып „паҳ“ лады,
Марапат бирақта,
Оған жақпады.

Мақтауға мәсирди,
Қылығын асырды,

Күнделик дәптерин,
Көрсетпей жасырды.

„Буның не балам,
Не болды саған,“—
Десе ата-ана,
Ойланбас бұған.

Минекей қаран,
Мәсириў жаман,
Дурыслы болмас,
Мақтаншақ адам.

ОТЫР ЕКЕН ЖЫЛАТЫП

„Ойнатар бәрхә үкесин,
Метерим мениң жақсы деп,
Дүканға барып келейин,
Үкенди азмаз бақшы,“—деп—

Айтты анасы Метерге,
Нәсият етти кетерде,
Ананың сөзи ақыл ғой,
Айтсаң сөз оған жетер ме.

Анасы кетти, ал Метер,
Ойыншыққа таласты,
„Ойнауым керек мениң“ деп,
Инисине жармасты.

Апасы келсе дүканнан,
Отыруй түүе жубатып,
Метер қайта үкесин,
Отыр екен жылатып.

АСАНДИКИ ДУРЫС ПА?

Асанның хәр күн апасы,
Қосыла оған папасы,
„Бизиң бала жақсы,“—дер,
Бережақ оған „бақасы“.

Арадан күнлер өтипти,
Жумысқа олар кетипти,
Шыңғытып Асан ойнапты,
Ағасы кийген етикти.

Кем—кемнен ол есирген,
Жүкти де тинтип түсирген,
Етик тийип абайсыз,
Бет аўзында исирген.

Көрсең хайран қаласаң,
Үйиниң иши ала шаң,
Жылан отыр хәм Асан,
Кроват та қарасам.

БАҚША ҚОСЫҒЫ

Балалар ойнар,
Бақшамыз жайнар,
Нурлы өмирге,
Талпынар ойлар.

Сондай шырайлы,
Қуяш қарайды,
Жақсы бала тек,
Оған унайды.

Гүллер тербеліп,
Өсер гүлленип,
Зейниң ашылар,
Көрсең бир келип.

Дауыслар қосып,
Айтамыз қосық,
Ойнап өсемиз,
Бақшамыз қызық.

ХӘЙИҰ, ХӘЙИҰ АЙ БӨКЕМ

Шадлық, бахыт тән саған,
Мыңсан үмит бар саған,

Күлимлейди күн саған,
Хәйиұ, хәйиұ ай бөкем.

Ак мамыққа бөлейин,
Хәйиү айтып берейин,
Сен деп гүллер терейин,
Хәйиү, хәйиү ай бөкем.

Сенсең жигер талұасым,
Өмириме жалғасым,

Уйқың шала болмасын,
Хәйиү, хәйиү ай бөкем.

Сүйинишим тирегим,
Сен деп соғар жүрегим,
Азамат бол, тилегим—
Хәйиү, хәйиү ай бөкем.

ӨТЕШКЕ БИР КҮН ХАТ КЕЛДИ

Өтешке бир күн хат келди,
Толтырған бир бет дәптерди,
Үкеси оған қуұанып,
Талайға айтып жеткерди.

Қуұанды деди әжағам,
Қарап көр мине мынаған,
Хаты да бар қолында,
Бир қағазға ораған.

Кәнекей деди Абадан,
Дос тауыппыз жаңадан,
Хат келген екен ырастан,
Чукоткалы баладан.

Сүүрети бар тағы да,
Түскен артек бағында,
Не жаңалық бар депти,
Сениң ауыл жағында.

Үлкемиз хәр күн жанарар,
Көрсеніз деди балалар,
Туұған жер болса әжайып,
Көп жерге аты таралар.

Өгешке солай хат келди,
Толтырған бир бет дәптерди,
Айтып ол көп жаңалық,
Чукоткаға жеткерди.

КҮНДЕЛИК ДӘПТЕР СӨЙЛЕГЕНДЕ...

Мен күнделик дәптермен,
Маған солай ат берген,
Бес алған бала қуұанып,
„Еки“ алған бала „жат“ көрген.

„Бес“ алғанға дос боламан,
Кеўлине йош боламан,
Хәмме ушын бирдеймен мен,
„Төрт“ алса да хош боламан.

Еткен иси болып жала,
Оқымаса гейбир бала,
Мен соныңдай иренжиймен,
Жек көремен биротала.

Араныда ашсам деймен,
Сумкасынан қашсам деймен,
Бес алғанға жетиү ушын,
Қанат байлап ушсам деймен.

Мениндағы кеўилим пүтин,
Болсын десең жақсы оқын,
Хәр күн сени бақлап турар,
Хәтте мениң хәр бир бетим.

Мен „Бес“ болып ашылайын,
Көзге оттай басылайын,
Жақсы оқыған балаларды,
Көпке айтыўға асығайын.

ҮЙ АЛДЫНДА

Бәри еле ядымда.
Бир күни үй алдында,
Бир топар бала ойнады,
Сер салдым мен де бардым да.

Биреүй айтар, „мен күшли“,
Биреүй айтар, „сен күшли“,
Сонда қалай болғаны,
Ким ишинде ең күшли?!
Биреүй айтар, „пил күшли“,
Ушқыр лашын Ил күшли,,

Сонда қалай болғаны,
Көбейип кетти гил күшли.

Бир-бирине жарысты,
Балалар сонша тарысты,
Күшли деп бири мақтады,
Дәрьядағы ағысты...

„Билеги күшли бирди жығар,
Билими күшли мынды жығар“,
Деген едим, қуұанғаннан
Алғыс айтты сонда олар.

СЕНИҢ БУЛ АТЫҢДЫ..

(В. И. Ленин атындағы пионер шөлкеминің туұылған күніне)

Сениң бул атыңды,
Хұрметлер хәмме,
Өйткени,
Бул атың кеўилге жақын.
Қызыл галстуклер,
Желбиреп сәнге
Турмаслығын айтып,
Үйретер атың.

Сениң бул атыңды,
Яд егер хәмме,
Өйткени,
Бәршени хұрмет етесен

Хәр жылы усындай,
Қуяшлы күнде,
Шадлықты байрамлап,
Сыннан өтесен.

* * *

Күн сәулеси,
Сағым шашып күле бер,
Сөнбес нурды,
Бизлер ушын төге бер.
Қайда горн
хәм барабан жаңғырса,
Сен оларды,
Пионер деп биле бер.

Жол көрсеткен,
Бәрхә Ленин бабамыз,
Партия, комсомол...
Ғамхор ағамыз.
Тынышлықтың,
Саўлатында ер жетип,
Хұр Ұатанның,
Азаматы боламыз.

УШЫРАСЫҰ

Бир сапары бизиң аўылға,
Тарап кетти жаңалық хабар,
Ынтығысып кең гүзар жолға,
Балалардың хәммеси қарар.

Бир жылларды еслеп баяғы,
Турғанлығын бизлер бирақта,

Хәп заматта ақ жеңил машина,
Хайран қалдық тоқтады келип,
Дестик хәмме, атаға қара,
Келе берди ол болса күлип...

Билмегенбиз ғарры ойланар,
Қояр тағы әсте гүрсинип,
Узақлардан айланар қыял,
Билмегенди алғанға билип.

Хәм де қәддин көтерип бийик,
Сөз баслады қаншелли кеңнен,
Балаларда тыңласты уйып,
Шыға бермес бул сөз жеткеннен.

Қууаныстық бизлер қаншама,
Айтқан сайын айтса екен десип,
Сораў бердик ғаррыға сонша,
Ол урысты көрген от кешип.

Алысларды гөзлеп тағы,
Қарап койды ояқ-буяққа,

Көп нәрсени биледи екен,
Хайран қалдық усыкәрада,
Қартайса да дым қәдди беккем,
Ол мақтаныш хәр бир балаға.

АЯЗ АТАҒА ТИЛЕК

(Жаңа жыл ёлкасы ушын)

ОМАР: Аяз ата, Аяз ата,
Гүлге толы қолымыз,
Көптен күттик асығып,
Бизде мийман болыңыз.

ГҮЛНАР: Қосықты көп ядладық,
Жаңа жылда келер деп,
Бәрін сизге арнадық,
Қууанышқа бөлер деп.

ОСПАН: Ертегимиз тағы көп,
Жалықпассан тыңласаң,
Аяз ата келер деп,
Таярладық биз кашшан.

АЗАТ: Ойынымыз көп бизиң,
Аяз ата, атамыз,
Қандай жақсы тек сизин,

Десен, “узақ жасаңыз”.

БАЛАЛАР: Ылкамызды айланып,
Бирге ойын ойнайық,
Көрген қалсың таңла-
нып,
Куұаныштан жайнайық.

БИР БАЛА БАР...

Бир бала бар сабақтан,
„3“ алғанға куұанар,
Бир балаға „3“ деген,
„5“ алғанға барабар.

Бир бала бар сабақтан,
„4“ алса да тубалар,
„5“ алмадым неге деп!
Өз-өзинен уялар.

Бир бала бар қолынан,
Китабы сирә түспеген,

Күнделиги мудар дос,
Қашшаннан ак „5“ пенен...

Мектебинде, үйде де,
Үлги болған талайға,
Кружокларға қатнасар,
„5“ ке оқыр солайда.

Оннан барлық балалар,
Үлги алыўға тырысар,
„5“, „4“ алған куұанып,
„3“ алғанлар қунысар.

ТЕЛЕФОНДАҒЫ „СӨЙЛЕСИҰ“

Босқа отырып өзінше,
Басы мең-зең ғаулады,
Иси ериккен бир бала,
Телефонды таулады.

Әлленеткен бир номер,
Дус келип бир жай ғана,
Жууап берди оннан бир,
Дауысы өлпең бир бала.

—Алло, кимсен?! Жақсылық,
Тыңлап турған сенбедиң,..
—Ондай бала турмайды,
Қайталап айт, ким дедиң?!

—Қойса жора, Жақсылық,
Сөйлесейік бир майдан,
Қоңырау етип турыппан,
Өзимиздің Шымбайдан.

— Ондай бала турмайды,
Алмаса өйтип „сынақ“қа,
Билемен бирақ Шымбайды
Билмеймен сени бирақта.

—Қойса, қойса билесен,
Каникуль қалай, Жақсылық?
Умытканың ба еле сен,
Ойнағанларды „хәс турып“.

—Таныйсайын, Муратпан,
Билейін сени, кешириң,
Мектебиң қайсы, класың,
Ким еди айтшы, исмин,—

Деп еди Мурат ақырын,
Телефон бирден „дүк“леди,
Белгисіз қалды жалқаудың,
Классы, аты, мектеби.

УМЫТПАЙМЫЗ

Ол гезде бала едик,
Хәмдағы шала едик,
Үлкейсек деп налындық,
Үйлер еди қалыңлық.
Ойындарға тоймадық,
Жасырынбақ ойнадық,
Терекликтің арасы,
Түрлі қуслар намасы.

„Ал бардым“ лап бақырдық,
Талай шөпти жапырдық,
„Жок етсек“ деп шөплерди,
Деп бир бала от берди.
Хәмме ауыл жыйналып,
Қалды буған қыйналып,
Өртти зорға өширдік,
Қәтеликти түсиндік.

„—Тәбият бул анамыз,
Неге оны жағамыз,
Обалы бар шөптин деп,
Абыройды төктің деп.“..
Бираз адам бақырды,

Бирим-бирим шақырды.
„Бүйтпеймиз,“ деп жалындық,
Еткен „иске“ налындық..
Жыллар қалды жырақта,
Бәри есте бирақта.

ЕЛЕСПЕСИЗ ЕРИМБЕТ

Бир топ бала жуўырды,
„Жол танабын қуўырды“,
„Кайсысы бұрын келер“ деп,
Ойлардан ой туўылды.
Хәмме жолға қарасты,
(Биринен бири ара ашты)
Бәринен бұрын келер деп,
Айтысты көп Орашты.
Биреў айтты:
Ерманды,
Биреў айтты:
Пирманды.
Биреў айтты:
Басқасын,
Биреў айтты:
Жарманды.

Биреў айтты:
Орынды,
Биреў айтты:
Керимди.
Биреў айтты:
Тәңирди,
Биреў айтты:
Серимди..
Билгенше,
Қыял төзбеген,
Көбейисти,
Сөз деген
Елеспесиз Еримбет,
Озып келди,
Өзгеден.

АЙТАННЫҢ „АҚЫЛЫ“

„Былайынша қарасаң да,
Қорқытасаң ырасында,
Сен ұзынсаң, ол пәкене,
Есеннен сен қаласаң ба.
Мейли кимнен сорасаң да,
Сен „палўан“ саң ырасында,
Жығылтасаң оны дәрхал,
Аяғынан шаласаң да
Еки қолдан ушлап алып,
Дәрхал жулқы қыстап алып,
Қолайынды берме қасла,
Арасында мушлап алып.
Сен дуғыжым ал ол арық,
Жүр ме бирақ ғапыл қалып,

Сен „бокс“ке қатнасасаң,
Көрген емес ол барып...“
Деп Азатты өшиктирди,
Есенгеде еситтирди,
„Кай жеңгениң бизики“ деп,
Ишинен „тон пишип“ турды,
Еки бала гүрес тутты,
Нағыз „теке тирес“ тутты,
Азат аўнап түстидағы,
„Палўан“ емес Есен утты.
Сол, сол екен „пуш“ болып жүр,
Азат күшли „бос“ болып жүр,
Айтан болса соннан бери,
Есен мелең дос болып жүр.

„ОЙЫН“

„Қаўын-қаўын ойнадық“,
Ойынға ҳеш тоймадық,
Апам „кел“ деп шақырды,
Бармап едим, Батырды,—
Жиберипти изимнен,
(Болды олда өзимнен).
Дедим,—хәзир жетемен,
Жуўыр, озып кетемен“..
Тағы „қаўын“ ойнадық,
Ойынға ҳеш тоймадық.
Түсип кетти қараңғы,
Умыттым ҳәгте апамды.
Бир уақлары қарасам,

(Жаман болды орасан).
Алыста биреў көринди,
Асыққанынан сүринди.
Қорқсам керек өзимде,
Ағам шығар дедимде.
—Аға!—Дедим албырап,
Үндемеді ол бирақ,
Алдына қарай „аға“лап,
Жуўырдым жапты жағалап.
Ағам екен ашыўлы,
Ойладым дәрхал қашыўды.
Услағпаўды уғындым,
Әттен, жапқа жығылдым.

Аяғым тийди тереңге,
Еплеп зорға дегенде,
Ағам зор ис атқарып,
Қалды мени қутқарып.

Сол „ойын“ның „пайда“сы,
Көп аұырдым кулласы,
Жөтел тыным бермеді,
Доктор келип емледі.

УМЫТПАҢ, СИЗЛЕР МЫНАНЫ

Ойынға әбден берилип,
Көп турып күнде керилип,
Жүре көрмең балалар,
Хош жақпас болып еринип.

Умытпаң Сизлер мынаны,
Хұрметлең ата—ананы,

Әлпешлең киши үкенди,
Хұрметлең аға—ананы.

Хеш ұақта да ойламаң,
Дем алып тыныш жатсам деп,
Керексиз ойын ойнамаң,
Қызықларға батсам деп.

ЕРТЕК

Ертектің мен,
Тыңлағанман талайын,
Жасы үлкеннен,
Өзим менен қатардан,
Ашты олар,
Кеуілимнің сарайын,
Еслеп базда,
Бираз ойға батарман.
Еситкенмен талай,
„Мәстан кемпирди“ ди,
Еткен талай,
Хақ адамға қылаплық,
Оңым түүе,
Түсімде де бүлдирди,
Ол салған бир,
Зулымлық хәм нахақлық.
„Дәу“ лер деген,
Дүгистирип таўларды,
Турған десер,
Қол ушына көтерип,
Болыптымыш...
Сонындай бир ғайбарлы,
Дүнья титиренипти,
Алса жөтеліп.
„Әйдәрха“ лар
Аўзын ашса набада,
Оған адам түүе,
Таўлар сыйыпты,
Буны еситкен
Аўыллас бир балада,
Соларды көрсем деп,
Әрман туўыпты.
Үйине барыўдан,
Салыпты шатақ,
—Аға!..
Әйдәрханы ураман депти,
Маған тезирек бер,
Қылышлар жасап,
Хәтте дәуинди де,
Қыраман депти...

Әкеси түсинбей,
Бул бир саўдаға,
Ойланып соншелли,
Аң-таң болыпты,
Ким салды баламды,
Бүйтип ғаўғаға,
Дейип ол өзінше,
Көп жер шолыпты.
Ертеқ екенлигин,
Билип ақыры,
Балаға
Көп айтып түсиндирипти.
Өзи қатар,
Көп досларын шақырып,
Түрли сөзлер айтып,
Исендирипти.
Батырлар хакқында,
Бир ертеқ айтып,
Баласын,
Мәз-майрам етипти сөйтип,
Ол болса пәкизе,
Уйқыға жатып,
„Батыр“ болсам дейип,
Етипти тәртип.
Бирақ,
Көп күнлерге шекем баласы.
„Дәу“ ден, „Әйдәрха“ дан,
Қорқып шығыпты
Ол мәзи ертеқ деп,
Ата-анасы.
Бираз айтқаннан соң,
Ғана уғыпты..
Сол, сол екен,
Достым аўылласқа ма,
Баланы қорқытыў,
Болар деп әнтеқ,
Мейли ақлығы ма,
Мейли басқа ма,
Батырлар хакқында,
Айтады ертеқ.

ДИЙХАНБАЙ

(Ертек — поэма)

Ерте, ерте заманда,
Тау етеги таманда,
Жарлы дийхан жасапты,
Жарымай ас—тағамға.

Байға хызмет етипти,
Кийип жамау етикти,
Күйдирип жаз ыссысы,
Қысқа желең жетипти.

Байдың кеуіли тоқ болып,
Айтар сөзи „жоқ“ болып,
Басылыпты ҳәр гәпи,
Жүрегине шок болып.

Қыста төгин төгипти,
Арбаға ат жегипти,
Жарамай қалса көлиги,
Байғусты бай сөгипти.

Бәхәрде жамғыр себелеп,
Тынықса да дөгерек,
Ат арба батып ылайға,
Көринбей қапты бөгенек.

Атыз хәлек, ол хәлек,
Байға будар бир пәлек,
Геүгим түссе ол келип,
„Кел,“ депти ертең ертерек.

Дийханның көзи жаўтаңлап,
Болдым буған кайдан тап,
Десе гейде ҳайран боп,
Келген байда талтаңлап.

—Күйдирдин қанша еңбекти,
Жумысың бүгин өнбепти,
Айт саған бундай әдетти,
Билейин, ким үйретти“...

Десе жарлы қалтырап,
Айталмай сөзин албырап,
Айып еткен адамдай,
Мойны төмен салбырап.

Зорға тек басын көтерип,
Депти, байғус жөтеліп,
—Ат жарамай турыпты,
Кешир, етсем қәтелик.

—Бүйте берсең егер сен,
Азабын сонша шегерсең,

Бес танап емес, он танап,
Қосымша тағы егесең.

Тоқ болғаныңа мәсиріп,
Жүрсең бе? Сумлық асырып,
Былырдан быйыл басқасаң,
Дәрпенбейсең асығып.

Бол дедим бе! Дәрхал бол,
Жетер сөзим қысқарт сол,
Қайыл болсаң ислейсең,
Кетсен әне, анаў жол...

Дийханға бул да батыпты,
Қабағы қатты катыпты,
Геүгимде кайтса бурында,
Жатарда келип жатыпты.

Жүрипти байғус ойланып,
Күн көриу ушын қыйланып,
Қасында еки баласы,
Оларда бирге жалланып.

Болыпты дийхан ақыллы,
Египти түрли дақылды,
Жазда олар жадырап,
Көзлерге оттай басылды.

Қоябер күшин төгиннин,
Ишинен шықпай егиннин,
Әлпешлер дийхан дақылды,
Ертеңин күтип бүгиннин.

Күледі байда муртынан,
„Түпәлам“ айтып сыртынан,
„Егиним быйыл жақсы“ деп,
Байдында кеуіли шалқыған.

„Бийсенбайдың аўылы“,
Дегизиу еди мақулы,
Бирак журт олай атамай,
Дийханбай болды ақыры...

Гүленткен қутлы меканды,
Дийханбай—дийхан атанды,
Халық берер деген сол екен,
Өзиннің нағыз бақанды.

—Қайсы аўылға барасаң,—
деп биреуден сорасаң,
дийханбайдың аўылына,
деген жууап аласаң.

Бийсеннің келип ашыуы,
Кеуилинің қайтты тасыуы,
Жоқ етпек болды жарлыны,
Әрманның баслы—асыуы.

Дийханбай буннан бийхабар,
Егиннен кеуили жай табар,
—„Әлпешлей билсең егинди,
Еңбегинди қайтарар“...

Деген ой болып мәксети.
Арадан нешше жыл өтті,
Балалары да өзіндей,
Сүйер еді мийнетти.

Әп-әний, басы, қоллары,
Нәренжансымақ халлары,
Орнынан турар есинең,
Сәскеде байдың баллары.

Манаусырап керилип,
Тамағын ишер еринип,
Дүньяға шығып бир исте,
Ислеменген берилип.

Не жеймен десе табылар,
Дийханбай еккен бағы бар,
Кимсең „дийхан ауылы“,
деген әттең жағы бар.

Бул алды оның тынышын
„Ислеген исим құрысын,
Халық айтыу түүе атымды,
Бермейди хәтте қол ушын.

Бар абыройдан айырылып,
Қалғаным шығар „майырылып“
Бурынғы анау жарлылар,
Сәлемин бермес қайырылып“...

Айланып жүрип қырманды,
Бийсен бай қатты ойланды,
Бәхәрде еккен егинлер,
Қыс жетпей ақ жыйланды.

Ойлардан ой ағылды,
Байға сылтау табылды,
Дийханның еки баласы,
Үлестен қалып қағылды.

—Билесиз ғой, халымды,—
деп Дийхан көп жалынды...
—„Өшегиссең аламан,
Үйиңнен де барынды.

Бассынып жүрсең сен кимди,—
Деп ғұрыжға бай минди,

—Журт айтар сениң атыңды,
Қоздырдың сөйтип дәртимди,—

Деп сөз айтып хазарлы,
Бийсен қатты бозарды,
Сол жылы, жарлы қақысын,
Хәр жылғыдан аз алды.

Жақсылыққа жақсылық,
Әкелмең жоқшылық,
Кимсең „Дийхан ауылы“ деп,
Көбейисти гәп жығын.

Сөзлерге сөз уласты,
Байлар оған таласты,
„Беремиз молдан қақынды“,
Деп шетинен сыр ашты...

Дийханға булар жақпады,
Қыялы күлип қақпады,
Бийсен бай еске тускенде,
Жүрекке ас батпады.

Ислемай хеш пәс қылық,
Байға етти жақсылық,
Сөйтип жүрген кеуилин,
Койды ақыр тас қылып.

„Жараспас байдың қоласты“...
Жалған еткен ырасты“...
Деп ойланған Дийханбай,
Басқа жаққа ел асты.

Гә қатты, гә ақырын,
Жол жүрди жүзлеп шақырым,
Ел жоқ жерди паналап,
Косын тикти жасырын.

Дұйым журтқа таралған,
Кейин усы хабардан,
Дийханды әкел маған деп,
Хан жиберди шабарман...

Асықпады саспады,
Хан ойлана баслады,
Жөнсізлик еткен Бийсенди,
Зинданға әкеп тастады.

Биразды хайран қалдырды,
Биразды ойға галдырды,
Иззет етип Дийханды.
Хан сарайға алдырды.

Талайдың кеуили толғандай,
Танап жер емес кеуилине,
Ұзир болды Дийханбай
Пүткіл ханлық сыйғандай.

ЕРИНШЕКЛЕР

(ертек — поэма)

Бурын, бурын бурында,
Бир ханлықтың тусында,
Көп болыпты ериншек,
Ис етпес жаз... қысында.

Қыйын боп ханның халлары,
Ериншеклерден күйипти,
„Қутылыудың жоллары,
Қалай болар“ дийипти.

Бул сорауды ұәзирлер,
Шеше алмай тәуір бүлипти,
Тапқанға тайын, қасыл—зер,
Бар екенин билипти.

Хәр ким айтқан хәр нәрсе,
Унамапты бирақта,
Сөз баслапты дембелше,
Ұәзир карап жән-жаққа.

—Шахым, әпиу етсеңиз,
Бир гәпим бар айтайын,
Ериншеклерди күтсеңиз,
Берип тамақ, қант-чайын.

Жар урсаңыз жән-жаққа,
Ериншек болсаң келиң деп,
Таяр кийим тамақ та,
Талабан қайсы бирин деп.

Озып шықса ким де ким,
Айтсаңыз сарпай барлығын,
Шар базарда күн бе күн,
Жаршы урса жарлығын“...

—„Хош-ш, ұәзирим гәпиңнің,
Бир азғана „жаны“ бар,
Ериншеклерди жыйнармыз,
Қутылыу деген жағы бар,—“

Деп хан күлди мыйықтан,
Ұәзир кетти қуғаньп,
Депти;—ойлап турыппан,
Бул жағында дым анық.

—Оның жолы мыналар,
Ериншеклер әбден жыйналсын,
„Тағы да қалған кимлер бар?“
Хәммесин айтсын, ойлансын.

Жыйналып әбден болған соң,
Сездирмеу керек хеш қандай,

Шеңгелде керек жүз арба,
Жер болмау керек қашқандай.

Ортасы болсын ашықлық,
Ериншеклер сыйғандай,
Әкелип бәрін мәс қылып,
Силтидей хәмме тынғандай.

Оларды сөйтип әкелип,
Отырғызыу керек ортаға,
Шықсаңыз буннан „сый“ көрип,
Қайтасыз деңиз жортаға.

Ауызды беклеп соннан соң,
От беріу керек шеңгелге,
Алысып лаулап жанған соң,
Ким келер оған деңгелге.

Ериншеклер албырап,
Өрден-ыққа жууырар,
Асылса колы қанталап,
От-жалын кем-кем қууырар.

Сөйтип олар күл болып,
Жанып кетер қалмастан,
Сол сол екен, сол болып,
Хеш ериншек қалмастан.

Абат болар халқымыз,
Жасап шадлы абадан.
Басқа ханнан парқыңыз,
Ериншексиз сораған.

Бәлент болар тахтыңыз,
Солай болғай илайым,
Өрлей бергей бахгыңыз,
Зерге толып сарайың“...

Дегенинде хан күлди,
Ұәзирине жақынлап,
Турине де сән кирди,
Қайта-қайта мақұллап.

—Шықтыңыз нағыз кеуілден,
Ериншек болса жоқ болсын,
Олардан халық түңилген,
Жасап шадлы тоқ болсын.

Деп масайрап хан бирден,
Шығарды сөйтип жарлығын,
„Сарпайлап“ ханлық хәмирден,
Ериншек болса барлығын.

Сыйлаймыз мутқа сарайда,
Не жеймиз „десе бәри [бар...
Хан берсе хәтте аяма,
Жаныңнан басқа табылар...

Жаршылар шықты базарға,
Дауыслап ханның жарлығын,
„Жеткизди дийип бул халға“,
Мақтады келип ханлығын...

Ериншеклер сол күни,
Компанласты инанып,
„Саўға аламыз “ханнан деп,
Қайта-қайта қуўанып.

Базардан қайтқан аламан,
Екеу ара сөз баслап,
Әсиресе мынаған,
Ериншеклер ғоддаслап.

„Жарылқады деп бизлерди“,
„Тәубе“ етти тәнирге,
Бундай „хүрмет-иззетти“,
Көрмеген соң өмирге.

Не қылады байғұслар,
Жатып ишип үйренген,
Алған емес алғыслар,
Басқа түүе үйинен.

Тегин тамақ болған соң,
Қуўанбасын қалайша,
„Дәўлет“ басқа конған соң,
Бәри қызық тамаша.

Биреуинен биреуи,
Қуўанышын жасырып,
Ханнан болып „тиреуи“,
Жетиу ушын асығып.

Сапар шекти биразы,
Еситиуден дәрхал ақ,
Болмай хеш бир ғәрезли,
Кумардан бир тарқамақ...

Хан сарайы усылай,
Толыса берди күн-күннен,
Ғаррыдан гөре жасын ай,
Көбейе берди кем-кемнен.

Ханда барын „аямай“,
„Иззети“ болса көрсетти,..
Қуўанысып баладай,
Ериншеклер сөз етти;

— Мен есимди билгели,
Бундай ханды көрмедим,

Буйырсын жыйған тергени,
Шын алғысым бул мениң.

Мине, бәрин көрдиңиз,
Бизлерге дәўран қарады,
Сарайда өмир сүрдиниз,
Оңынан келгей талабы.

Тегин тамақ бәри бар,
Әрманын болса айтыңлар,
Не күсесең табылар,
Емес барды там-тымлар.

Десе, бири қуўжыңлап,
Тағы да бири мактады,
Биреулері сөз тыңлап,
Сөйлеудағы жақпады.

Өткерди солай көп күнди,
Ериншеклер жыйылып,
„Ақыбети болғай дә“,
Деп тәнирге сыйынып.

Ханда бир күн тоқтатты,
„Келин“ деген жарлығын,
Шетинен тағы бақлатты,
Барлап көрип ханлығын.

„Бармыз“ деген болмады,
Ериншеклерден хеш бири,
Сарайғада бармады,
Қалды тағы бес күни.

Әне, мине дегенше,
Булар өтти арадан,
Ериншеклерден тағы да,
Табылмады талабан.

Ұзирлері изинде,
Ханда келли сарайға,
Ашыуда бар жүзинде,
Билдирмеди солайда.

— Ериншеклер қалайсыз!?
Ырзамысыз зийнетке,
Ендигиден былай сиз,
Үйренерсиз бе мийнетке..,

Дегенин де биреуи,
Шығып алып ортаға,
Мақтап кетти ханлықты.
Хәм сарайды бир тыма;

— Кеширерсиз ханымыз,
Үйренистик сарайға,
Мийнетке жоқ халымыз,
Ериншекпиз былайда...

Деген еди талайы,
Қосылды оған-басқасы,
Тартылды ханның танауы;
—Айтажақ сөздің қысқасы.

Ериншеклер жарысын,
Өткереміз алыста,
Қорғап оның „намысын“,
Шықсаңыз озып жарыста.

Сизлерге бар сауғамыз,
Өмириңізге жетеди,
Хәзир соған тартамыз,—
Деп хан баслап кетеди...

Ериншеклер сонша көп,
Ерди ханның изине,
„Озып сауға алсақ“ деп,
Талап қойып өзине.

Жетип келди бір жерге,
Бийік шеңгел қоршалған,
Ортасына өтиуге,
Бір шетинен жол қалған.

—Мине,—деди хан сонда,—
Жарысасыз бул жерде,
Айланғаны ис оңға,
Озса қим тек егер де...

Сөйтіп „хақ жол“ тиледи,

* * *

Бос қалыпты құрметтен,
Ким мийнетте еринсе,

Отырғызып ортаға,
„Нә илесен келеди“,
Деп айтылды жортаға.

„Отыра берің“ деди де,
Ханда кетти ақырын,
Қоршалған гүди шеңгелге,
От берилди жасырын.

Ауызы жоқ шығарға,
Отта лаулап алысты,
Хеш илаж жоқ қыларға,
Бәри хайран қалысты.

Урды көби жалынға,
Қалыу ушын тек аман,
Тиришиликтің ғамында,
Жасасак деп бір заман.

Ғыршылдасып алақан,
Шеңгеллерге асылды,
Қоллар, бетлер қызыл қан,
Өрден-ыкка шашылды.

.....

Қоластынан сөйтіп хан,
Ериншеклерди тауысты,
Келмей булар ғайыптан,
Дәуірлерге ауысты.

Табылыпты иззеттен,
Тек, еңбекте көринсе.

ҚОЯН ҚАЛАЙ ҚОРҚАҚ БОЛДЫ?

(ертөк)

Тынымсыз,
секенлеп гөжеклер ертіп,
өрден-ыкка,
Гезсе муртлы қоянлар,
Оларды,
Турмаса да хеш биреу тұртіп,
Япырмай,
Көзлери неге алаңлар?
Қорқып,
Қашса базда көлеңкесинен,
Қоянлар атауылын,
Аяйды жаным.
Сонда,
Бир әңгиме түсіп есеме,
Көз алдыма,
Келер әпсәнәуий халың.

Бир гез...
Болыпсызлар,
„Қасқыр“ дай үлкен,
Қорқыпты,
Басқалар сизлерди көріп.
Егер де,
Тосаттан шықсаңыз бирден,
Хәулығысар екен,
Шетинен бүліп.
Сөйтіп,
Паналасқан таса-тасаны,
Қорыққанға,
Көринип биреу де „қос“ боп,
Талайлар,
Бирлікте көп жыл жасады,
Өмир сүріу ушын

Тек саған дос боп.
Бирак,
„Көз астынан“ қарап бир маклук,
„Дос“ боп жүріп,
Саған әйлепти-қырын.
Өзиңше,
Етсең де соншелли сақлық,
Аңсапты,
Тек сени жоқ етиў жолын.
Бир күни,
Қояннан басқа ҳайўанлар,
Мәжилис курса керек,
Бәри жыйналып.
Хәр биринде,
Гезип мыңсан қыяллар,
Отырыпты,
Әлўан түрде қуйланып.
Биреўге, қорқыныш,
Биреўге күлки,
Айтса керек,
Хәр ким,
„Жоқ етиў“ жолын.
Қуйрығы қыйпаңлап,
Сөз алып түлки,
Аңсат десе керек,
Әдиси бунын.
—Бәримиз жүргизсек,
Қоянға гүрес,
Хеш илажы қалмас,
Қорықпаўға онын.
Хәммемиз жәм болсақ,
Хеш нәрсе емес,
Тезден жоқ етермиз,
Қайнатып сорын.
„Пилмамыт болса да,
Қуртамыз анык,
Хәр ким,
Тек өзине салғайлы зобал,
Шөл койны,
Тек сонда бизлерге қалып,
Мәз майрам боламыз“—
Депти екен сағал.
Сағал ертенине,
Қоянды көрип,
„Сени жеймен“ дийип,
Етипти айбат.
Қоян болса,
Бурынғыша тәп берип,
Умтылыпты,
Сонша ызасы кайнап.
Сағал,
Сағаллығын етип ақыры,
Бирден кетсе керек,
Тоғайға қашып.
Бунда түрли,
Ҳайўанатты шақырып,
Депти:—

„Қоян кетти хәддинен асып“
Бәри жабырласып,
Қоянға келип,
Оны алса керек,
Сөйтти ортаға,
—Биздерге бағынасан,
Қой соны билип,—
Деп заўал салыпты,
Оған қайтама.
Түлки де тәп берип,
Қоян байғуска,
Қайда барса қалмапты,
Изине ерип.
Ербеңлеп,
Барып хәм ол барған туска,
Уйықласа да қоянды,
Түртипти келип.
Қоян,
Қорқып сонша зәрреси қалмай,
Оянып кетипти,
Уйықласа бирден,
Өмиринше,
Түспеген халатка бундай,
Қорқатуғын бопты,
Тап-тапқыр жерден.
Қорқатуғын бопты,
Өзинен хәтте,
Хәз етип жатса да.
Базда түс көрип.
Сөйтти дуўшар бопты,
Айрылмас дәртке.
Айықпастай болып,
Өзине келип.
Қорқатуғын бопты,
Жатса турса да,
Киятырған яды,
Бир маклук қуўып,
Қорқатуғынлығы,
Онын соншама,
Қорқытыпты хәтте,
Даўыл хәм суўык.
Қорқатуғын бопты,
Көкти булт қаплап,
Гүлдирмама гүрлеп,
Жаўын жаўса да,
Қорқатуғын бопты,
Шакса шакмак,
Қорқатуғын бопты,
Даўыл турса да.
Қорқатуғын бопты,
Аяқ астынан,
Шөплик тегараң бир,
Ербең етсе де,
Қорқатуғын бопты,
Хәтте достынан,
Қорқытыпты,
Шыбын-ширкей, пешше де.

Қорқатуғын бопты,
Көлеңкесинен.
Ербеңлеп қалмаған,
Бұл не екен деп,
Қорқатуғын бопты,
Хәтте түсинен.
Япырмай.
Бұлдағы душпан бекен деп,
Қорқатуғын бопты,
Ай сәулесинен.
Басқалары турқымды,
Көрип қалар деп,
Қорқатуғын бопты,
Аппак төсинен,
Бұл да мени,
Дәрдесерге салар деп.

Жағдайға дус болып,
Сонындай шатақ,
Жүре алмапты,
Хәргиз ұақтың хошлап,
„Қоян жүрек“ деген,
Әпиұайы атак,
Пайда болса керек,
Тап соннан баслап...
Базы бир баланың,
Әйтеуір заттан,
Қорыққанлығын көрип,
„Қоян жүрек“ ке,
Тенейтуғынлығы,
Болмай тосаттан,
Соннан,
Келип шыкса керек, әлбетте.

МАЗМУНЫ

Сәлем мектеп	3	Қорқалды екен	15
Саяхатты сүйеміз	3	Ийнелик	15
Шадлық толы арамызда	3	Разларым бар	15
Қәдірлей бил, кітапты	3	Қумыры	16
Қысыныұ	4	Тырналар	16
Боламыз жазда лагерде	4	Суұын	16
Теңіз сондай тамаша (дүркіннен)	4	Түйе	16
Тау етегінде	6	Қуұаныш	16
Жаргас	6	Өнерлер көп	17
Ағалар	6	Жағада	17
Оқыұшының қосығы	7	Алғыс	17
Мектеп залында	7	Үкем салар сұұретти	18
Ықлас	8	Қозыма	18
Тез-тез айтайық	9	Қар жаұды	18
Жумбак қосықлар	9	Мақтаныұдың кесири	19
Устаз ҳаққында қосық	9	Отыр екен жылатып	19
Әрман	10	Асандики дурыс па?	19
Үлкейсем	10	Бақша қосығы	19
Аұыл бағы	10	Хәйиұ, хәйиұ ай бөкем	19
Бәхәрде	11	Өтепке бир күн хат келди	20
Жүзим	11	Күнделик дәптер сөйлегенде	20
Көз жиберсем бийикке	11	Үй алдында	20
Дәрьябай аға балықшы	12	Сениң бул атыңды	21
Ұатан қорғар әжағам	12	Ушырасыұ	21
Еслеұ	12	Аяз атаға тилек	21
Толип еле күшиме	12	Бир бала бар	22
Кен жайылған турқы бар	12	Телефондағы сөйлесиұ	22
Өлепек	13	Умытпаймыз	22
Пошша торғай	13	Елеспесиз Еримбет	23
Ғарға, ғарға, ғарғалар	13	Айтанның „ақылы“	23
Бүркіт	14	Ойын	23
„Хәйуанатлар бағына“	14	Умытпаң сизлер мынаны	24
Туұалақ	14	Ертек	24
Палапан	14	Дийханбай (Ертек-поэма)	25
Көгершин	15	Ериншеклер (Ертек-поэма)	27
		Қоян қалай қорқақ болды (Ертек)	29